

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Бош муҳаррир:

Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:

Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юридик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Одилқориев Ҳожимурод Тўхтамуродович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори, профессор*

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Аюбов Улугбек Тулаганович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
юрист, юридик фанлар номзоди, доцент*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юридик фанлар доктори, профессор*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
хузуридаги Ҳалқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

Исроилов Боходир Ибрагимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази
кафедраси мудири, иқтисод фанлар доктори,
профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Ҳамидулло Мўминов

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович
Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович
Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Адилкариев Хожимурод Тўхтамуродович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норқобилович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Исроилов Боходир Ибрагимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор экономических наук, профессор

Аюбов Улугбек Тулаганович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, Заслуженный юрист Республики Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Хамидулло Муминов

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**
№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD
**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Adilkariyev Khojimurat

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences, Professor*

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Israilov Bokhodir

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Economics, Professor*

Ayubov Ulugbek

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences, Associate
Professor, Honored Lawyer of the Republic of
Uzbekistan*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Khamidullo Muminov

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. РАХМАНОВ Абдумухтор Режжаббаевич ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТУРЛАРИ: МУЗОРАБА, МУШОРАКА ВА МУРОБАҲА	8
---	---

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

2. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич МАЖБУРИЯТЛАРНИ БАЖАРИШНИНГ ТАЪМИНЛАШ УСУЛИ СИФАТИДА МОЛ-МУЛКНИ УШЛАБ ҚОЛИШНИНГ ЦИВИЛИСТИК МОҲИЯТИ.....	13
--	----

3. РАҲМАТОВ Анвар Исломович СПОРТ БЎЙИЧА АГЕНТ ФАОЛИЯТИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИ ТАҲЛИЛИ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ...	19
--	----

4. ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи СМАРТ ШАРТНОМАЛАР АСОСИДА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ФАОЛИЯТНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	24
--	----

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ.
ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

5. БАҲРАМОВА Мохинур Бахрамовна “ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТЎҒРИСИДА”ТИ ҚОНУННИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	33
---	----

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

6. ОТАЖОНОВ Абборжон Анварович ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ МУРОСАСИЗЛИК ҲУЛҚ-АТВОРНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА КОМПЛЕКС ЁНДОШУВ.....	38
--	----

7. ИСМАЙЛОВ Баходир Исламович, ХЎЖАЕВ Миршод ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МАИШИЙ КОРРУПЦИЯНИ БАРТАРАФ ЭТИШ БЎЙИЧА ЧОРА ТАДБИРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ	45
--	----

8. ОМОНОВ Зафаржон Рахмоналиевич ҚИЙНАШНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ВА ЎХШАШ ТАРКИБЛИ ЖИНОЯТЛАРДАН ФАРҚЛАШ МУАММОЛАРИ	53
---	----

9. БЕРДИАЛИЕВ Бахтиёр Эркинович КОРРУПЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА “ҲАЛОЛЛИК ВАКЦИНАСИ”НИНГ АҲАМИЯТИ.....	60
--	----

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

10. КИРВЕЛЬ Виталий Казимирович, МИХЕЕНКО Павел Александрович КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ.....	68
---	----

11. ЧОРИЕВА Дилбар ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ БОСҚИЧИДА ҲИМОЯЧИ ИШТИРОКИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ПРОЦЕССУАЛ МАСАЛАЛАРИ.....	74
--	----

**12. ЗУЛФУҚОРОВ Абдувахоб Абдумалик ўғли,
МУХАМЕДЖАНОВА Мадина Махкамджановна**
КИЙИМДАГИ МЕХАНИК ШИКАСТЛАНИШЛАРНИ ТРАСОЛОГИК
ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИМКОНИАТЛАРИ 81

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

13. ШАКУРОВ Рафик Равильевич
ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА АДВОКАТ ҲИМОЯ НУТҚИНИНГ
АЙРИМ ЖИХАТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ 87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. ТОШЕВ Бобоқул
КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШГА ОИД ХАЛҚАРО НОРМАЛАРНИ МИЛЛИЙ
ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ 76

15. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич
МАЖБУРИЙ МЕҲНАТНИ ТУГАТИШ БЎЙИЧА ХАЛҚАРО ВА МИНТАҚАВИЙ
СТАНДАРТЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ 99

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. АРТИКОВ Дилмурод Рахматиллаевич
ЯПОНИЯДА СУД НОРМАКОНТРОЛИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 108

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

ШАКУРОВ Рафик Равильевич

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш маркази доценти, юридик фанлар номзоди
E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА АДВОКАТ ҲИМОЯ НУТҚИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ШАКУРОВ Р. Р. ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА АДВОКАТ ҲИМОЯ НУТҚИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2020), Б. 87-91.

 5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5-13>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада миллий қонунчилик билан адвокатларга берилган ваколатлар, суд музокарасида адвокат нутқининг аҳамияти ва жиноят ишлари бўйича суд музокарасида адвокат нутқининг айрим хусусиятлари кўриб чиқилиб, адвокат позициясининг ҳимоя нутқи га таъсири баҳолалиб унинг тавсифи келтирилган, шунингдек, руҳий, мантиқий, ахлоқий қоида ва услубларининг адвокат нутқидаги аҳамияти ҳақида тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: ҳимоячи, адвокат, адвокат позицияси, жиноят иши, далиллар, ҳимоя остидаги шахс, суд жараёни, суд музокараси, нутқ, ҳимоя нутқи, мулоқотнинг новербал воситалари.

Шакуров Рафик Равильевич

Доцент Центра повышения квалификации юристов
при Министерстве юстиции Республики Узбекистан, кандидат юридических наук
E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ И ЗНАЧЕНИЕ ЗАЩИТЕЛЬНОЙ РЕЧИ АДВОКАТА ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрены отдельные полномочия адвокатов предоставленные национальным законодательством, отмечено о значении защитительной речи адвоката, охарактеризованы некоторые особенности защитительной речи адвоката в судебных прениях по уголовным делам, оценено влияние адвокатской позиции на защитительную речь и приведена её классификация, установлено значение психологических, логических, этических правил и методов в процессе выступления с защитительной речью.

Ключевые слова: защитник, адвокат, позиция адвоката, уголовное дело, доказательства, подзащитный, судебный процесс, судебные прения, речь, защитительная речь, невербальные средства общения.

Shakurov Rafik

Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center under the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Juridical Sciences
E-mail: shakurov.rafik.67@mail.ru

SEPARATE ASPECTS AND IMPORTANCE OF PROTECTIVE SPEECHES OF THE ATTORNEY

ANNOTATION

This article examines the powers of lawyers provided by national legislation, some features of the defense speech of a defense lawyer in judicial pleadings, notes the importance of psychological, logical, ethical rules and methods in the process of speaking with a defense speech.

Keywords: defender, lawyer, defense speech, attorney's position, evidence, client, trial, court pleadings.

Адвокатура институтини такомиллаштириш орқали инсон ҳуқуқларини таъминлашни янги босқичга кўтариш зарурлигини таъкидлаб, Президенти Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 27 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида адвокатлар ваколатларини кенгайтириш бўйича бир қатор ишлар амалга оширилганлигини, яқин истикболда адвокатура институтини ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш лозимлигини, ҳеч бир идора адвокатларнинг фаолиятига тўсқинлик қилмаслиги шартлигини, бу борада ривожланган давлатларнинг илғор тажрибасини ҳар томонлама ўрганиш кераклигини айтиб ўтди [1].

Ҳақиқатан ҳам, адвокатларга миллий қонунчилик билан берилган кенг имкониятлар, улар томондан ўз вазифаларини амалга оширишда касбига нисбатан янада масъулиятни ошириш, касб этикасига риоя қилиш, ўзининг ижобий томонлари билан бошқаларга ўрнак бўлиш ва шу орқали нафақат ўзининг, балки бутун адвокатларнинг шаъни, кадр қиммати ва обрўсини кўтариб юриш ҳамда шу ҳислатлари орқали жисмоний ва юридик шахсларга юқори малакали юридик хизмат кўрсатишни талаб этади.

Маълумки, жиноят ишлари бўйича ҳар қандай суд муҳокамасининг мустақил таркибий қисми-бу суд музокараларидир. Суд музокараларида унинг иштирокчилари иш ҳолатига баҳо берадилар, ўз хулоса ва таклифларини баён этадилар, яқиний процессуал позицияларини шакллантирадилар.

Амалдаги қонунчилик ҳимоячи сифатида қатнашаётган адвокатнинг жиноят процессининг ҳар қандай босқичида шу жумладан, суд муҳокамасида тараф сифатида иштирок этиш ҳуқуқига эга эканлигини таъминлайди. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 449-моддасида таъкидланганидек, адвокатнинг суд муҳокамасидаги иштирокининг муҳим жараёнлари қаторида суд тергови тамомланганидан сўнг суд музокарасида сўзга чиқиши ҳисобланади.

Адвокатнинг суд музокарасидаги иштирокининг алоҳида аҳамиятли жиҳатларидан бири - унинг айбланувчини ҳимоя қилишдаги нутқи ҳисобланади. Чунки, айнан шу жараёнда адвокат суриштирув, терговгача суриштирув, дастлабки тергов ва суд тергови жараёнларида ишга оид ҳамда айбланувчини ёки аҳволини енгиллаштирувчи барча керакли далилларни келтириб, уларнинг аҳамиятлилиги ҳақида суд иштирокчиларини ишонтиришда ўз маҳоратини кўрсата олиши керак.

Сўзсиз, содир этилган жиноят туридан қатъий назар, судланаётган шахсни ҳимоя қилишда адвокат нутқи муҳим ўрин тутаяди ва суд жараёни натижасига таъсир этади. Бинобарин, адвокатнинг ҳимоя нутқи, ўз қилмишига яраша қандай жазо олишидан қатъий назар, судланувчининг ҳаётидақатта тарбиявий аҳамиятга эга бўлиши мумкин. Бундай нутқнинг нафақат суд жараёнида, балки ижтимоий ҳаётда ҳам кишиларга таъсири бўлганлигини таъкидлаш жоиз. Шунинг учун ҳам адвокатҳимоя нутқининг ахлоқий ва руҳий жиҳатларига эътиборсизлик билан қараб бўлмайди.

Суд жараёнида нутқ сўзлаётган ҳимоячи учун вазиятнинг мураккаблиги ва ноқулайлиги шундаки, у ҳуқуқбузарликни содир этган ёки айбдор деб топилган шахснинг манфаатини ҳимоя қилади. Айни вақтда мутлақо гуноҳсиз кишини ҳимоя қилиш ҳолатлари камдан-кам учраши мумкин бўлган ҳодисадир. Шунинг учун ҳам унинг нутқ охангида талабдан кўра илтимос оханги устун туради.

Айбдор деб топилган кишининг айблари қанчалик кам, суриштирув ва дастлабки тергов жараёнида процессуал қонунлар қанчалик кўп бузилган бўлса, илтимос оҳанги талаб оҳангига қараб ўсиб бораверади. Бинобарин, бу ҳолат адвокат нутқининг шаклланишига, айти пайтда масаланинг судланувчи ва адвокат фойдасига ҳал бўлишига ижобий таъсир кўрсатиши мумкин. Масаланинг мураккаблиги яна шундаки, адвокатнинг суд жараёнида прокурор билан – давлат ва қонун номидан иш кўраётган мансабдор шахс билан баҳслашишига тўғри келади.

Прокурорнинг ҳар бир далилига қарши қўйиладиган асосли далилларни келтириш адвокат учун осон эмас, албатта. Аммо, у иш нуктаи назаридан шундай қилишга мажбур. Бу эса адвокатдан тинимсиз изланиш, чуқур билим ва жараён давомидаги катта нотиклик маҳоратини талаб этади. Лекин, адвокат нутқининг афзаллик томони шундаки, у нутқ жараёнида тилнинг тасвирий имкониятларидан унумли фойдаланиш, суд жараёни иштирокчиларининг ҳиссиётига таъсир қилиш имкониятига эга. Яъни, у содир этилган ҳуқуқбузарлик учун бериладиган жазо ва унинг оқибатлари қандай маънавий руҳий асоратларни келтириб чиқариши мумкинлигига эътиборни қаратади. Масалан, ҳимоя остидаги шахсга қўйилган айбловга жавобан ҳимоя нутқида адвокат, ўз имиджини яратар экан, музокара нутқи мантиқий, ишончли, сўзлар маъноли ва овозда уйғунлик бўлишига алоҳида эътибор бериши мақсадга мувофиқдир. “Адвокатнинг нутқи суд музокараси жанри бўлиб, аниқлик, тушунарлилик, ҳиссийлик туйғулари билан ажралиб туради, етакчи хусусияти эса тортишув (баҳслашув) ҳисобланади” ҳамда адвокат нутқи ҳимоя ҳаракатлари коммуникация стратегиясида ўз ифодасини топади деб, асосли таъкидлайди А.С.Ваничкина [2].

Албатта, коммуникация стратегияси адвокат нутқида муҳим ўрин тутаяди. Чунки, ҳимоя нутқининг асосий мақсади, тингловчиларни (судга раислик қилувчини, суд маслаҳатчиларини) иш бўйича адвокат танлаган позициянинг тўғрилигига ишонтира олишдир [3, Б.13]. Ушбу мақсадга эришишнинг асосий усуллари, мантиқий тузилган далилларни келтириш ва уларнинг ҳақиқатга мос эканлигига ҳиссий ва психологик ишонтириш киради. Чунончи, ҳимоя нутқининг мантиқий кетма-кетлиги бузилганда, далиллар ёлғон асослардан келиб чиққанда, содир бўлган воқеа тасвирини идрок этишнинг яхлитлиги бузилади, далил фактлари билан ҳимоялаш позициясининг якуний хулосалари ўртасидаги боғлиқлик йўқолади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2003 йил 19 декабрдаги 17-сонли қарорининг 22-бандида, суд тарафлар айблов моҳияти ва иш ҳолатлари юзасидан ўз вазларини баён қилаётганда уларнинг музокарасини муайян муддат билан чеклаб қўймаслиги кераклиги бўйича раҳбарий кўрсатма берилган. Бироқ, ушбу қарорнинг ўзида, раислик қилувчи кўрилатган ишнинг моҳиятига алоқаси бўлмаган ҳолатлар бўйича гапираётган музокара иштирокчиси сўзини бўлишга ҳақли эканлиги таъкидланган [4].

Шу боис, иш бўйича ҳимоя позициянинг тўғрилигига ишонч ҳосил қилиш учун адвокатнинг ҳимоя нутқида ишлатиладиган сўзлар аниқ, қисқа, ихчам, хулосалар эса асослантирилган бўлиши мақсадга мувофиқ.[5, Б.12-20.] Бу ўз навбатида адвокатнинг ҳимоя нутқига тайёргарлик кўраётганида нутқнинг тузилиши, унда нимани акс эттириши ва қандай гапириши, ўзини қандай тутиш кераклигини белгилаб олиши муҳим ҳисобланади. Жумладан, айрим олимлар ҳимоя нутқи тузилишини уч қисмга, яъни кириш, асослантириш ёки баён қисми ва хулоса қисмига ажратиш мақсадга мувофиқ, ҳисоблайдилар.[6, Б.57-58.] Кириш қисмида суд ва суд иштирокчиларининг эътиборини қаратиш учун адвокат сўзга чиқиш мақсадини белгилаши, бунинг учун эса ўз фикрларини мантиқий тузиб, аста-секинлик билан судга маълум бўлган фактлардан номаълумларига, кучсиз далиллардан кучли далилларга ҳаракат қилиб бориши керак бўлади. Ҳимоя нутқининг асослантириш (баён) қисмида, адвокат жиноят-процессуал қонунчилиги талабларидан келиб чиқиб, содир этилган қилмишга оид ҳолатларни тадқиқ қилиши, суд томонидан ўрганилган далилларни ва манбаларни таҳлил қилиб, уларга баҳо бериши, жиноятни малакаланишини асослаб бериши, судланувчига тавсиф бериши, жиноятни содир этиш сабабларига тушунтириш бериши, жазо чораси тўғрисида фикрларини билдириши керак. Хулоса қисмида эса адвокат ўз нутқида айтганларига умумий хулоса қилиб, жиноят иши бўйича ҳал қилиниши лозим бўлган масалаларга ҳимоянинг якуний муносабатини билдириши керак, деб ҳисоблаймиз. Бу ўз навбатида, адвокатдан кўриб чиқилаётган иш мазмунини чуқур билишни ва айблов позициясига қарама-қарши якуний ҳимоя позициясини шакллантиришни талаб этади. Суд музокарасида адвокатнинг айбланувчини ҳимоя қилишга қаратилган якуний ҳимоя позицияларини, қўйидаги уч турини ажратиш кўрсатиш мумкин:

1) оқлов позиция, судланувчининг айбини тан олмаслиги ва адвокат ишдаги далилларни таҳлил

қилиш асосида судланувчининг тўлиқ айбисизлигига амин бўлиши билан боғлиқ бўлади. Бирок, ҳимоя остидаги шахс исботланган айбига иқдор бўлмаган тақдирда ҳам адвокат унинг айбисиз экан, деб ўз нутқини тузиши керак бўлади;

2) ҳимоя остидаги хатти-ҳаракатларини модданинг енгилроқ қисми бўйича малакалани лозимлиги позицияси. Ушбу позиция, судланувчининг айбини тан олганда, аммо адвокат унинг ҳаракатлари дастлабки терговда нотўғри малакаланган деб топиб, судга мурожаат этишдан иборат. Мазкур позициянинг умумий қонидаси, ҳимоя остидаги шахснинг ҳолатини оғирлаштирамасликка қаратилади;

3) судланувчи айбини тўлиқ тан олганда, қилмиш учун жавобгарликни юмшатиш позицияси. Бунда, адвокат позицияси тайинланаётган жазо тегишли модданинг санкциясига биноан минимал бўлиши кераклигини ёки мазкур жиноят учун қонунда белгиланган жазо бошқа енгилроқ жазо билан алмаштирилишига қаратилади. Бинобарин, суд музокарасининг давлат айбловчиси нутқлари билан бошланиши, адвокатнинг нутқи мазмунини ҳимоя остидаги шахснинг манфаатларига фойдали йўналтиришга ва ҳимоя позициясини аниқлаштиришга яна бир имкониятдир.

Албатта, адвокат бундай имкониятдан тезкор ва унумли фойдаланиши лозим бўлади. Қонунда белгиланганидек, сўзга чиққан ҳимоячи тарафлар, масалан, давлат ёки жамоат айбловчилари, жабрланувчилари нутқ сўзлаб бўлганларидан кейин, ҳимоячи уларнинг нутқларида айтилган масалалар юзасидан эътирозлар ёки мулоҳазалар билан яна бир мартадан сўзга чиқиши мумкинлиги таъкидланган.

Жиноят процессининг энг муҳим конституциявий принципларидан бири бўлган ҳимоячи ёрдамида ўзининг айбисизлигини исботлаш, айбни енгиллаштирувчи ҳолатларни тақдим этиш имкониятини берганлиги сабабли, Ўзбекистон Республикасининг амалдаги Жиноят-процессуал кодекси адвокат ваколатларини аввалги даврларга фарқли равишда бир қанча кенгайтирган. Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 4 апрелдаги «Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонуни билан [7], ЖПКнинг 87-моддасига («Далиллар тўплаш») киритилган ўзгартишга мувофиқ, ҳимоячи томонидан жиноят иши бўйича тўплаш ва тақдим этилган далиллар жиноят иши материалларига қўшиб қўйилиши, шунингдек терговга қадар текширув, суриштирув, дастлабки тергов ўтказиш ва жиноят ишини судда кўриш жараёнида мажбурий баҳоланиши лозим бўлди. Адвокатга қонун томонидан берилган бундай ваколат, ҳимоя остидаги шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини жиноят-процессининг барча босқичларида, жумладан суд музокараларида самарали ҳимоя қилишга имкон яратди.

Б.Саломов адвокат доим жамият аъзоларининг диққат марказида бўлиб келганлигини баён қилиб, "...адвокат судда нутқ сўзлаётганда ... миждо манфаати деб ҳокимият органларини беобрў қиладиган ва фуқароларнинг шаънига тегадиган сўзларни ишлатишдан тийилиши зарур" деб, тўғри таъкидлайди [8, Б.10.] Айнан шулар сабабли, суд музокара иштирокчиларига мурожаат этилганда, адвокат уларга айтиладиган сўзларни ўйлаб гапириши керак. Масалан, ғараз мақсадда пулларни фирибгарга таклиф этган жабрланувчига баҳо берганда, адвокат уни "очкўз" ёки "ғаразўй" деб айтса бу ҳақорат, деб топилиши мумкинлиги сабабли, бундай жабрланувчини масалан, "нафс қурбони" деб, фоҳишалик билан шуғулланган аёлга эса, "ижтимоий фаоллиги суст аёл" деб ўз нутқида таъриф бериши мақсадга мувофиқ бўлади.

Адвокат нутқининг муҳим жиҳатларидан яна бири - бу нутқ сўзлаганда муаммоларнинг новербал воситаларидан фойдаланиш ҳисобланади. Назарияда тан олинган муаммоларнинг новербал воситаларига, жумладан, қўл, бош, оёқ, тана ҳаракатлари, қадам ташлаш (кинесика), юз ифодаси, овоз тембри, кўз ифодаси, қомат, бошни тутиш, қараш йўналиши, визуал алоқалар, суҳбатдош билан оралиқ масофа (проксемика) ва бошқалар қиради. Жумладан, музокарада қатнашувчи адвокат қўл қафтларининг очиқ ҳолатда бўлиши, суд иштирокчиларида унинг тўғрисидаги, самимиёлиги ҳақида тасаввур уйғотади [9].

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш керакки, адвокат ҳимоя нутқи орқали суд музокара иштирокчиларига ижобий таъсир ўткази билиши, уларда айбловга нисбатан шубҳа уйғота олиши учун нотиклик маҳоратини пухта эгаллаши учун доимий равишда ўз устида ишлаши, жумладан, очиқ судларда иштирок этиб, маҳоратли адвокатларнинг ҳимоя нутқларини эшитиши, адвокатлар учун ташкил этилган турли семинар-тренингларида фаол қатнашиши, ушбу йўналишда мунтазам малакасини ошириб бориши мақсадга мувофиқдир.

Иқтибослар/Сноски/References

1. “Конституция ва қонун устуворлиги - ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамиятининг энг муҳим мезонидир”. Ўзбекистон Республикаси Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 27 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси // Халқ сўзи, 2019 йил 7 декабрь.
2. Ваничкина А.С. Жанровые особенности судебного выступления адвоката (на материале английского языка) // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки. 2018. №17 (815). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhanrovye-osobennosti-sudebnogo-vystupleniya-advokata-na-materiale-angliyskogo-yazyka> (дата обращения: 20.11.2020).
3. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей / Д.Карнеги; пер. с англ. Л.А.Кузьмина. 8-е изд. – Минск: Попурри, 2015.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленуми ўзининг 2003 йил 19 декабрдаги 17-сонли «Гумон қилинувчи ва айбланувчини ҳимоя ҳуқуқи билан таъминлашга оид қонунларни қўллаш бўйича суд амалиёти тўғрисида» қарори // URL: <https://lex.uz/docs/1453755>
5. Тошнӣёзов Н. Адвокат ҳақ, суд ноҳақ эди...//«Адвокат» ижтимоий-ҳуқуқий, илмий-оммабоп журнали, 2018.– №3.
6. Тўлаганова Г.З., Базаров С.Р. Жиноят ишларида адвокат иштироки. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2009. –
7. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 4 апрелдаги ЎРҚ-470-сонли «Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонуни// <https://lex.uz/docs/3609511>
8. Саломов Б. Адвокат ва касбий маҳорат муаммолари//«Адвокат» ижтимоий-ҳуқуқий, илмий-оммабоп журнали, 2019.№1. –
9. Поваляева М.А., Рутер О.А. Невербальные средства общения. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004.